

na serija dragocena obogatitev - sicer neodpušljivo skromne - literature s tega področja. Tako dela, ki so že izšla (o filozofiji prava, pravni logiki, lokalni samoupravi), kot knjige, ki so še v pripravi (npr. Temeljne pravice, Primerjalno ustavno pravo, Podjetje in pravo...) skrbno izbira z večjo roko urednik dr. Marijan Pavčnik. S tem je vsaj v minimalnem obsegu poskrbljeno za prevodno in originarno književno produkcijo, ki je za dograjevanje slovenske državnosti ključnega pomena.

Adam PURG

Nadzorovana varnost

Andrej Anžič

Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih - nadzorstvo

Enotnost, Ljubljana 1996, 343 str.

Jedro avtorjevih ugotovitev obsežnega in dolgoletnega proučevanja problematike parlamentarnega nadzorstva nad varnostnimi službami najdemo v sklepih, kjer med drugim ugotavlja, da se parlamentarno nadzorstvo nad varnostnimi službami izraža v njihovem obvladovanju, obenem pa je pod-sistem vzročno-posledičnih odnosov in povezav med zakonodajno in eksekutivno vejo oblasti, pri čemer je slednja tudi objekt nadzorstva. Nadzorstvena funkcija parlamenta se izraža v različnih oblikah in vsebinah ter zajema spekter splošnega in spekter posebnega, pri tem pa je njegov pomen dvojen in celo protisloven. Na eni strani zagotavlja legitimnost političnemu sistemu in prispeva k varovanju človekovih pravic in svoboščin, na drugi strani pa se protislovnost nadzorstva kaže v tem, da se mu varnostne službe poskušajo izogniti, še zlasti če jim to dopušča vlada, ki ni najbolj pripravljena sodelovati v nadzorstvenem procesu. Parlamentarno nadzorstvo je mogoče uveljaviti le v pravni državi, v kateri je dosežen konsenz o univerzalnosti človekovih pravic in svoboščin, o nujnosti uveljavljanja splošnih oblik političnega nadzorstva, o potrebi

po osrednjem parlamentarnem nadzornem telesu in pri opredelitvi ciljev in sredstev usmerjanja varnostnih služb. Ključnega pomena pa je, da parlamentarno nadzorstvo pri svojem delu uporablja politična merila in ocene in na svojevrsten način zagotavlja ravnotežje politične moči med vlado in parlamentom (318).

Knjigo sestavlja pet poglavij, povzetek v slovenskem in angleškem jeziku, sklepi, bibliografija, stvarno in imensko kazalo. Bibliografija obsega 328 enot, in sicer 150 knjig in monografij, 97 člankov v strokovnih in drugih publikacijah ter 81 pravnih predpisov in leksikonov.

V predgovoru prof. dr. Janez Pečar predstavi avtorja in njegovo delo. Med zanimivim razmišljanjem izpostavi ključne poudarke tega dela, še zlasti avtorjevo razgrinjanje svojih pogledov predvsem na slovenske razmere, prizadevanje za etičnost delovanja varnostnih služb in popravilo njihovega negativnega slovesa in drugo. Po mnenju prof. Pečarja gre avtorju posebna zasluga za predloge v zvezi s parlamentarnim nadzorstvom nad varnostnimi službami, ob tem pa opozori, da velja razmisliti, koliko nadzorstva je potrebno, da ga je še mogoče prenašati.

V uvodnem poglavju avtor predstavi teoretična, metodološka in hipotetična izhodišča. Najprej predstavi relevantnejše teoretike s tega področja in njihov pomen za pričujoče delo. Opozori na odsotnost resnega teoretičnega ukvarjanja s problemom nadzorstva pri nas po uvedbi parlamentarnega sistema. Pojasni razloge, zakaj uporablja splošni pojem varnostne službe v povezavi z nadzorstvom. Meni, da je v zvezi z varnostnimi službami odprta cela vrsta splošnih, teoretičnih in tudi strokovnih in političnih vprašanj. Zatem predstavi predmet proučevanja, ki ga opredeljuje v teoretičnem in operacionalnem delovnem smislu. Pri teoretični opredelitvi predmeta upošteva zlasti naslednja dejstva in dejavnike: stopnja razvosti teorije sodobne varnosti, stopnja razvoja varnostne prakse, stopnja politične in varnostne kulture, transparentnost sistema in stopnja delitve in enotnosti oblasti. Predstavi teoretične in prakseološke cilje proučevanja ter izbrane metode proučevanja, v nadaljevanju pa splošno hipotezo in

devet pomožnih hipotez. Poglavje zaključí z razlago temeljnih pojmov - nadzorstvo, varnostna služba (državni organi in službe), parlament, tajnost ter država in civilna družba.

V naslednjem poglavju obdela teoretično in normativno opredelitev varnostnih služb v Republiki Sloveniji. Pri tem najprej predstavi procese osamosvajanja Republike Slovenije in nastajanje njene državne ureditve, temu pa sledi obravnava pluralizacije družbe in politike s poudarkom na prevrednotenju vrednot. V podpoglavju o znanstvenem in teoretičnem oblikovanju koncepta nacionalne varnosti opozori na razhajanje med cilji, načrti, pričakovanji in dejanskimi spremembami. Po njegovem mnenju je vsebinsko preoblikovanje varnostnih služb od osamosvojitve dalje potekalo skozi različna časovna obdobja, ki jih deli na obdobje od prvih večstrankarskih volitev do oboroženega spopada junija 1991, obdobje od junija 1991 do zaključka formalnega osamosvajanja maja 1992 in obdobje "notranjega" osamosvajanja od maja 1992 dalje; doda, da bi bila možna tudi drugačna periodizacija. Podrobno predstavi značilnosti omenjenih obdobjí in opozori na vrsto strokovnih napak in opustitev na tem področju. Vse to so ključni razlogi, da je preoblikovanje varnostnih služb v bistvu šele na začetku. Normativnopravni napredek vidi le v zakonu o obrambi.

V tretjem poglavju podrobno in zanimivo predstavi primerjalni pregled nadzorstva nad varnostnimi službami v drugih državah. V tem smislu predstavi varnostne službe Republike Hrvaške, Zvezne republike Nemčije, Republike Italije in Združenih držav Amerike. Poleg predstavitve varnostnih služb v vseh navedenih primerih prikaže tudi konkretne probleme parlamentarnega nadzorstva nad njimi. Predstavi tudi zaključke, do katerih je prišel po dolgoletnem proučevanju političnih in obveščevalnih sistemov v Republiki Hrvaški in Zvezni republiki Nemčiji.

V naslednjem poglavju razčleni varnostne službe Republike Slovenije. Najprej razpravlja o problematiki človekovih pravic in problemih njihovega uresničevanja. V tej zvezi predstavi šest sklopov problemov in dilem

pri uresničevanju človekovih pravic, pri čemer je teh sicer še več. Zatem predstavi ustavne in druge normativne mehanizme za varstvo človekovih pravic. Nadaljuje s prikazom organov in organizacije oblasti v Republiki Sloveniji. Z vidika nadzorstva posebno pozornost nameni proučevanju Državnega zbora (parlamenta) in vlade. Opiše funkcije parlamenta, način njegovega poslovanja in delovna telesa. Podrobneje predstavi komisijo za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb. Po avtorjevem mnenju je pri proučevanju dosedanje vloge, funkcije in učinkovitosti dela te komisije vidna cela vrsta slabosti, pomanjkljivosti in opustitev, med drugim: odsotnost zakona, ki bi urejal nadzor nad varnostnimi službami; nespoštovanje zaupnosti dokumentov in delovanja komisije; komisija varnostnim službam ni bila ne korektor in ne protektor; članstvo v komisiji ni moglo zagotoviti potrebne avtoritete, ugleda in učinkovitosti; komisija je prevelika in tudi pri varnostnih službah ne uživa ustreznega ugleda. Zatem predstavi funkcije vlade, razmerja s parlamentom, zaupnico vladi in interpelacijo. V posebnem podpoglavju razmišlja o organizacijski in funkcionalni ravni sodobnih varnostnih služb. Meni, da so problemi legitimnosti varnostnih služb v sodobnih družbah, tudi pri nas, tesno povezani s problemi legitimnosti ostalih institucij političnega sistema. Sledi razmišljanje o državno-informativni službi - DIS - kot predlog novega organizacijskega in funkcionalnega modela varnostnih služb. Zavzema se za vzpostavitev integriranega obveščevalnega sistema z osrednjo obveščevalno službo in v tej zvezi predstavi prednosti in predpostavke svojega predloga. Predlaga takojšnjo "odmrznitev" predloga zakona o varnostno-obveščevalni dejavnosti, ki ga je vlada določila 14. 7. 1994, in ga poslala državnemu zboru v obravnavo. Poglavje zaključí z obravnavo dilem in perspektiv posebnih operativnih sredstev in metod dela. Peto poglavje ni le nadgradnja predhodnih poglavij, ampak tudi bistvo obravnavane problematike, saj vsebuje ključne predloge novosti v zvezi s parlamentarnim nadzorstvom. Avtor najprej obravnava povezanost med nadzorstvom, državno suverenostjo in

oblastjo. Nadzorstvo v teh odnosih pojmuje kot nekakšen vpliv oblasti, kot silo, ki na eni strani sproža procese socializacije, na drugi strani pa utrjuje ideologijo. Cilj nadzorstva je doseganje določenega konformizma ter vzdrževanje družbene discipline. Na nadzorstvo je moč gledati tudi kot na dejavnost, katere namen je čim hitreje in na objektivni način ugotoviti spremembe v dejanskosti. Predstavi načine, prednosti in pomajkljivosti zunanjega in notranjega nadzorstva. Sledi obravnava poslanskih vprašanj kot oblike splošnega parlamentarnega nadzorstva. Interpelacija je resna oblika parlamentarnega nadzorstva nad vlado in njenimi varnostnimi službami. Parlamentarna preiskava kot oblika splošnega parlamentarnega nadzorstva pa bi se lahko uporabila, če bi obstajal npr. sum, da so se podatki, zbrani z obveščevalno, protiobveščevalno ali varnostno dejavnostjo, zlorabljali za politične namene, za politične obračune ali strankarske interese. Poleg tega je tudi računsko sodišče oblika neparlamentarnega nadzorstva, saj so varnostne službe eden od večjih porabnikov javnih financ. V zaključnem delu predstavi svoje predloge in argumente v zvezi s posebnim zakonom o parlamentarni nadzorni komisiji. Meni, da bi posebni zakon moral opredeljevati delovna področja (pri tem razlikuje med nadzorstvom nad izvajanjem načel in nadzorstvom nad izvajanjem in uporabo posebnih sredstev in metod dela); sestavo komisije (sestavljalo bi jo osem parlamentarcev in poslovni sekretar; pet članov bi bilo iz opozicije in trije iz pozicije) in način njenega dela; predmet nadzora (redne in neposredne informacije varnostnih služb; finančni načrti; poročila o delu podkomisije za nadzor nad omejevanjem pisemske, poštni in telefonske tajnosti; obravnava zakonskih pobud in iniciativ; pravica zasliševanja in vpogleda v posamezne zbirke osebnih podatkov; obravnava informacij delavcev varnostne službe; pobude varnostnih služb za izboljšanje učinkovitosti dela; pobude Državnemu zboru). Problematika, obravnavana v tej knjigi, je zanimiva in pri nas še posebej aktualna. Iz primerjalnega pregleda nadzora nad varnostnimi službami je razvidno, da so države vzpostavile različne oblike nadzora nad njimi. Tako obstajajo predvsem

naslednji mehanizmi nadzora: parlamentarni nadzor (ta je najpogostejši); vladni odbor; odbor ministrov; odbor neparlamentarcev; stalni odbor; sodišče za pritožbe; inšpektor za varnostne službe; pooblaščenec za pritožbe in drugo. Omenjena knjiga je pri nas najbolj celovit poskus, kako se lotiti parlamentarnega nadzorstva nad varnostnimi službami. Je tudi najbolj temeljit odgovor na predloge ob razpravi o predlogu zakona o varnostno-obveščevalni dejavnosti (oktobra 1994), da bi bilo potrebno čimprej zakonsko urediti vprašanje parlamentarnega nadzora nad zakonitostjo dela varnostnih in obveščevalnih služb. Februarja 1995 sta dva poslanca državnega zbora pripravila predlog o parlamentarnem nadzoru varnostnih in obveščevalnih služb (Poročevalec, št. 6/1995), ki je sicer poskus urejanja tega področja, vendar ga Državni zbor še ni obravnaval.

Knjiga dr. Anžiča je namenjena zlasti študentom Visoke policijsko-varnostne šole, Fakultete za družbene vede in Pravne fakultete. Glede na njeno vsebino pa je ne bo smela zaobiti nobena resna in strokovno podkrepljena obravnava problematike nadzorstva. In takšnim razpravam se v prihodnje prav gotovo ne bomo mogli izogniti.

Andrej PINTER

Vzhod televizije in televizije Vzhoda

David French and Michael Richards (ur.).

Contemporary Television: Eastern Perspectives.

New Delhi, Thousand Oaks, London: Sage Publications, 1996, 371 strani

Zbornik prispevkov z vabečim naslovom *Contemporary Television* je eden redkih sistematičnih poskusov, da bi 'evropskemu' bralcu prikazali televizijo oziroma televizije Daljnega vzhoda ali natančneje južne in jugovzhodne Azije. Gre torej za odkrivanje področja, ki ga v evropski kulturi, kar koli že ta pojem sploh označuje, z ene strani zazna-